

תורת הקורא

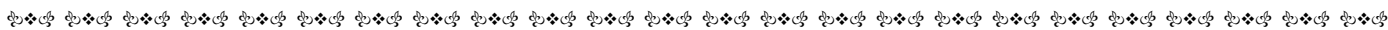
ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה

הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות ובידורים, חילופי גושים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בכרחה במכון כמז"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

גליון מס' 148
פרשת בחוקותי
ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה' תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור © כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי

הלכה ומנהג

עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים קללות שבספר ויקרא קודם חג השבועות.^א

צריך בעל הקריאה להיות אהוב לציבור, שאם לא כן, כשקורא הקללות סכנה היא למי שאינו אוהבו, ואם אירע שיש לקורא

שנאה על אחד מהצבור, אל יקראו לו לפרשת התוכחה מפני שסכנה היא.^ב והמנהג הפשוט שבעל הקריאה עולה לפרשת הקללות.^ג ויש מקומות שלא קוראים אדם לתורה כלל בפרשת הקללות, אלא קוראים אותם בלי ברכה תחילה וסוף,^ד ורבו המעצרים על מנהג זה.^ה

אין מפסיקים בקללות, אלא קוראים את כולם לעולה אחד.^ו ואין

יהא אדם חשוב קורא ויתקיימו דבריו (כנסת הגדולה שם).

^א כך נוהגים במעט קהילות (כן מנהג קהילות ויז'ניץ, בעלאז, מרוקו, ועוד). והוזכר מנהג זה באמרי נועם על מועדים (ח"ב תשובה ב'), ועוד.

ומוכח מדברי האחרונים (שו"ת שו"א ומשיב דבר חמשה ס"ט, שו"ת הר הכרמל ס"י ב') שמנהג זה לא הונהג לכתחילה ע"י גדולי תורה, אלא כיון שהיו מקומות שאף אחד לא היה רוצה לעלות בפרשת הקללות, ולפעמים היו ממתינים שעות רבות עד שאחד יתרצה לעלות (וכמו שכתב אחי מהר"ל מפראג בספר החיים סוף חלק זכיות: ושמתני מפי זקן אחי, שראה בקהילה ענווה, כי בשבת של פרשת תוכחה, עמדה הספר תורה פתוח בביתן כמה שעות, שלא היה כאן מי שרוצה לעלות), ואף היו מקומות שלא היו קוראים כלל באותה שבת (וכמו שכתב בביתור הלכה ס' תכ"ח ד"ה בפסוקים: והנה ראיתי שערוריה בענין זה בין ההמון שיש מקומות מן הישובים שבתניהם לסדר בחקתי וכי תבא אין קוראין בתורה בשבת זו וכו'), לכן העדיפו בכמה מקומות לקרוא את פרשת הקללות ללא עולה לתורה, מאשר שלא לקרוא כלל.

^ב ר' שלמה קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה חלק א"ח ס' ס"ג) כתב: הנה רע מאד מנהג זה ושתיים רעות עשו אחד דנראה דמבזה התוכחות ועוברין על מוסר ה' בני אל תמאס וכו' ועוד דהוי בזיון לגוף התורה דעל כל הפרשיות מברכין ועל זה אין מברכין והוי בזיון התורה.

וכן כתבו נגד מנהג זה בשו"ת מנחת אלעזר (חלק א' ס' ס"ו), ובשו"ת אבני צדק (א"ח ס' ק"ב), ועוד. וכן העלו להלכה בשו"ת אגרות משה (א"ח ב' ס' ל"ה), ובשו"ת יביע אומר (חלק ז' א"ח ס' י"ט), שמנהג זה הוא מנהג משובש ויש לבטלו (אמנם, אף שמכוח מדברי האחרונים שהובאו לעיל (הערה ד') שמנהג זה לא הונהג לכתחילה ברצון חכמים אלא הונהג מחוסר בריה, וכשיש מי שמוכן לעלות ודאי לא ראוי לנהוג במנהג זה שהוא שלא כדין, מכל מקום מסתבר שבמקומות שכבר נהגו בו לא ישמעו לבטל מנהגם, שדרך העולם לחשוש משינוי מנהג, ואף כשהוא מנהג שאינו כדון והפוסקים כתבו לבטלו).

ויש להעיר, שאף בזמן המשנה שלא היה כל עולה מברך לפני ואחרי קריאתו, אלא העולה הראשון היה מברך ברכה שלפניה והאחרון ברכה שלאחריה ושאר העולים היו יוצאים בברכותיהם (משנה מגילה כ"א ע"א), והתקנה שכל עולה יברך לפני עצמו הונהגה רק בזמן הגמרא (שם ע"ב), בכל זאת מבואר בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ז) ובמסכת סופרים (פ"ב ה"ב ה"ג) שהעולה לפרשת הקללות כן היה מברך לפני ולאחריה. ומוכח שבפרשת הקללות יש אף יותר חיוב לברך מאשר בשאר פרשיות.

ובשולחן ערוך (א"ח סימן קל"ט סעיף ד') כתב שכל כל העולים לתורה מברכים לפני ולאחריה, ובשו"ת משיב דבר להנצי"ב (חלק א' ס' ס"ז) הוסיף שכל קריאה בספר תורה בעשרה חייבת בברכה, ואף כשעשרה קוראים קריאה שאינה מתקנת חז"ל. וממילא כל שכן שקריאה שהיא מתקנת חז"ל אסור לקרואה בלי ברכה.

^ג במשנה (מגילה ל"א ע"א) איתא: אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן. וכן כתב הרמב"ם (הלכות תפלה פרק י"ג הלכה ז'), וכן הוא בשולחן ערוך (א"ח סימן תכ"ח סעיף ו').

ונאמרו כמה טעמים למה אין מפסיקים בקריאת הקללות. בגמרא (מגילה ל"א ע"ב) איתא טעם משום שנאמר (משלי ג' א') מוסר יי בְּנִי אֶל תִּמְאָס (והמפסיק בהן מראה עצמו ששקשקש לו לקרות. רש"י), או משום שאין אומרים ברכה על הפורענות (ואם יפסיקו באמצע הקללות, יברכו סמוך לפסוקי פורענות). ובירושלמי (מגילה פ"ג ה"ז) ובמסכת סופרים (פרק י"ב הלכה א') איתא טעם משום שנאמר (שם) וְאֵל תִּקֶּן בְּתוֹכָהֶן, ודרשינן אל

^א בגמרא (מגילה ל"א ע"ב): תנאי, ר' שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ובמשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש, כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן. וכן הביא הרמב"ם (הלכות תפלה פרק י"ג הלכה ב') תקנת עזרא זו.

ומלבד הכוונה הפשוטה לצאת ידי חובת קריאת התורה, בקריאת הקללות ראוי לכון לצאת גם את תקנת עזרא.

^ב כן כתבו באור זרוע (חלק א' הלכות ש"ס סימן ק"ד) ובשו"ת מהר"ל (ס' צ"ז) בשם רבינו יהודה החסיד (וכענין זה איתא בספר חסידים סימן תשס"א). והוסיפו, שאם אדם יודע שהחזן אינו אוהבו, אם יקראו לו בתוכחה יזהר ואל יעמוד, כי יכשל אם יעמוד. וכן פסק הרמ"א (א"ח ס' ג' סעיף י"ט) שאף אם קראו לו לא יעלה.

אך במשנה ברורה (שם סק"ח) הביא בשם כנסת הגדולה שיותר טוב שיעלה משיכנס לעונש בשביל שהוא מבזה כבוד התורה, וכן הסכים הגר"א, וכן כתב בספר שער אפרים (שער ג' סעיף ב').

והוסיף השערי אפרים, שמוטל על הסגן שקורא לעולים לדאוג שלא יקראו לו לפרשת התוכחה מפני שסכנה היא, ואם יודע שהקורא שונאו, ומתיירא שמא יקראוהו, יצא בין גברא לגברא עד שיקראו אחר ויכנס אח"כ, ואם לא יצא, וקראוהו, יעלה, וכיון שהוא מתכוין משום כבוד התורה שומר מצוה לא ידע דבר רע.

^ג משנה ברורה (סימן תכ"ח סק"ז), ערוך השולחן (שם סעיף ו'), וכן כתבו שאר אחרונים. ואם בעל הקריאה הוא כהן, יעלה ראשון ויקרא עד סוף התוכחה, ומשם יחלקו את שאר הפרשה לששה קרואים נוספים. וכן אם הוא לוי יעלה שני ויקרא עד סוף פרשת התוכחה, ואח"כ יחלקו את שאר הפרשה לחמשה קרואים. ואם פרשיות בהר ובחוקותי מחוברות, יעלו שבעה קרואים לפני הקללות (ואע"פ שהרגילות לחבר את הפרשיות בעלית רביעי, אין קפידא בזה), ובעל הקריאה יעלה אחרון בתוכחה (ביאור הלכה שם ד"ה בפסוקים).

וכשעולה בעל הקריאה לקריאת הקללות, יש נוהגים לקרואו בשמו (יעמוד פלוני בר פלוני) כבכל עליה לתורה, ויש נוהגים שעולה מעצמו ללא שקוראים בשמו (ברמ"א (סימן קל"ט סעיף ג') כתב שתמיד כאשר בעל הקריאה עולה לתורה אין קוראים לו בשמו, אך למעשה בזמננו אין המנהג כן וקוראים לו בשמו, אולם בקריאת הקללות יש המצרפים מנהג זה למנהג מעט מקומות שאין קוראים לעולה לקללות בשמו (כמבואר להלן), והקורא שעולה לקללות עולה ללא שקוראים בשמו).

ויש מקומות שנהגו שהשמש עולה לקריאה זו (מהר"ל, חובא במגן אברהם ס' תכ"ח סק"ח).

ויש מקומות שייחדו אדם מיוחד שיעלה לקריאת הקללות (מקור חיים סימן קמ"ו סעיף ב'), ולא היו קוראים לו בשם אלא היו מכריזים יעמוד מי שירצה (וענין מחצית השקל ס' תכ"ח, וביאור הלכה שם ד"ה בשמו).

ויש מקומות שנהגו שחכם הקהל עולה לקריאה זו (תיקון ישכר, כנסת הגדולה סימן תכ"ח), משום שרק חכם הקהל ראוי להוכיח, ואין כל אדם ראוי לכך. וכן נהג האר"י ללעות בעצמו לפרשת הקללות (שער הכוונות, ענין שחרית של שבת). אך בספר חסידים (סימן תשס"ו) כתב שהראשונים היו קוראים עם הארץ לתוכחה כדי שלא

מתחילים ומסיימים את הקריאה בפסוקי הקללות, אלא מתחילים בפסוקים שלפניהם ומסיימים בפסוקים שלאחריהם.¹

יש מקפידים שלא יעמדו אנשים אצל הקורא בשעת קריאת הקללות.²

יש נוהגים לומר לפני הקללות את הפסוקים: מוסר יי בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו. כי את אשר יאהב יי יוכיח וכאב את בן ירצה (משלי ג', י"א-י"ב).³ ויש שאינם נוהגים בזה.⁴

תעשה קוצים קוצים (פסוקי פסוקי לשון קצצה שמתוך שהוא קורא חתיכות חתיכות נראה כאילו הקללות נמאסין בעיניו. קרבן העדה), או משום שהקורא צריך להתחיל ולסיים בדבר טוב (ואם יהא מפסיק בתוכן יהיה חתימתו של זה ופתיחתו של זה שלא בדבר טוב. פני משה שם. ולכאורה זהו גם הטעם שנאמר בבלי משום שאין אומרים ברכה על הפורענות, נחלת יעקב על מסכת סופרים שם).

¹ שם בגמרא (ל"א ע"ב): לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות, אלא היכי עבדי, תנא, כשהוא מתחיל, מתחיל בפסוק שלפניהם, וכשהוא מסיים, מסיים בפסוק שלאחריהם. וכן כתב הרמב"ם (שם), וכן הוא בשולחן ערוך (שם).

ומחמת טעם זה שאין אומרים ברכה על הפורענות מספיק להתחיל פסוק אחד לפני הקללות ולסיים פסוק אחד לאחריהם, אלא שיש גזירה שלא להתחיל או לסיים עליה בשלושה פסוקים הסמוכים לפרשה (מגלה כ"א-כ"ב, ש"ע או"ח סי' קל"ח), וכיון שפרשת הקללות מתחילה בראש פרשה ומסתיימת בשלושה פסוקים לפני סוף פרשה, יש להתחיל את הקריאה לכל הפחות בשלושה פסוקים לפני פרשת הקללות, ולסיימה לפחות בשלושה פסוקים אחר סיום הקללות (מגלה ל"א ע"ב תוד"ה מתחיל, והובא בבית יוסף ובשאר פוסקים).

ובמקומות שנוהגים תמיד לקרוא לרב לעלית שלישי, ופרשת בחוקתי נקראת בנפרד, יקראו לרב עד פרשת הקללות, ואחר כך יחזרו לעולה אחריו את שלושת הפסוקים האחרונים, אך נכון יותר שימחל הרב על כבודו באותה שבת ויעלה לרביעי (מנ"א סי' תכ"ח סק"ח, והובא במשנה ברורה שם סק"ח).

² במשנה (שבועות ל"ה ע"א) איתא: יכ"ה א-להים וכן יכבה א-להים, זו היא אלה הכתובה בתורה.

ובגמרא שם (ל"ו ע"א) איתא: יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן (רב כהנא היה שונה משנתנו כמות שהיא שניה, יכבה וכן יכבה. רש"י), אמר ליה כנה (הפוך דברך כנגד אחרים, אמור יכהו וכן יכבה, שלא תלקלל: רש"י). יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר (תהלים נ"ב ז') גִּם אֶל-יִתְצֶה לְנֶצַח יִתְצֶה יִסְתַּף מֵאֵהָל יִשְׁרָאֵל מֵאֶרֶץ חַיִּים סֵלָה (את המקרא הזה היה דורש שנאמר בדואג בספר תהלים. רש"י), א"ל כנה (ואמור יצאנו. רש"י).

ומוכח מזה שיש קפידא לומר את פסוקי הקללות כלשונם כנגד אדם, ויש לכנות את הלשון באופן שלא ישמע שאומרים כלפי האדם שעמו. ובשעת קריאת התורה שצריך לקרוא את הפסוקים כלשונם ואי אפשר לכנות (פשוט, וכן הוא בריטב"א ריא"ו ומאירי שם), צריך להיזהר שלא יעמוד אדם נגד הקורא (בעל ה"בני יששכר" בספרו אנרא דפרקא אות ר"ט, והובא בדרכי חיים ושלום אות ר"ד), וגם לא בצדדים שלפניו או בצדדיו ממש, אלא רק בצדדים שלאחריהם (הגר"ש דבליצקי בספרו דורח השמש עמ' ע"ח הערה ק"ח, ולמדו כן מברכת כהנים שהעומדים בצדי הכהנים גם הם בכלל ברכה).

אך יש להעיר, שצריך שיעמדו שלשה אנשים אצל הקורא בשעת קריאת התורה (עין לבוש או"ח סי' קמ"א סעיף ד', ובמשנה ברורה שם סקט"ו), ודין זה נזכר כבר במסכת סופרים (פרק י"ד הלכה ט'), ואם לא יעמדו בצדי הקורא, יבטלו דין זה. ויתכן שאם יעמדו במקומם ורק יהפכו פניהם שלא יהיו נגד פני הקורא, אין להם לחוש לקריאת הקללות משום שאין פניהם מכוונות נגד הקורא. וצ"ע.

ויש להעיר עוד, שהמנהג הפשוט הוא שעומדים אצל הקורא בשעת קריאת הקללות כמו בשאר קריאות, ולא חוששים לזה כלל. ועוד, שלפי דבריהם לכאורה יש לנהוג כן בכל פסוקי פורענות ולא דוקא בקריאת הקללות (ובגון בפסוקים: וקרה אף יי בכם, העליתי בכם היום כי אבד תאבדון, וכדומה).

ובפשטות נראה לומר, שבגמרא נאמר רק שכשאפשר לכנות בקריאת הקללות צריך לכנות, אך לא נאמר שאם הקורא אינו מכנה אין לעמוד נגדו, ולכן בשעת קריאת התורה שאי אפשר לכנות, אין ראיה מדברי הגמרא שצריך שלא יעמדו נגד הקורא. וצ"ע בזה.

³ כנסת הגדולה (סימן תכ"ח). והביאוהו המגן אברהם (שם סק"ח), והאליה רבה (שם סק"ג), וכף החיים (שם אות ל"ו).

ובכנסת הגדולה משמע שהש"ץ אומר זאת בקול. ור' חיים פלאג'י (ספר חיים סימן ט"ו אות ל"ג) כתב, שכשהיה הולך העולה לקרות בתוכחות היו קורין בקול רם פסוקים אלו. והגר"ש דבליצקי (דורח השמש עמ' ע"ח ועמ' צ"א, ועמ' נ"ח הערה קל"ד) כתב, שאומר זאת אחד מהציבור בקול דוקא, משום שטעם האמירה כדי להרגיע את הציבור לבל יפחדו, ולכן יש לומר זאת בקול (ודלא כמו שכתב בלוח לא"י גבי אמירת

נוהגים לקרוא את הקללות בקול נמוך¹, מהפסוק ואם לא תשמעו לי (כ"ו י"ד) עד געלה נפשו (כ"ו מ"ד), למעט הפסוק וזכרתי את בריתי יעקוב וגו' (כ"ו מ"ב) שקורא אותו בקול רם². וצריך להזהר שישמע הקול לציבור, שאם לא כן אינם יוצאים ידי חובה³. ויש נוהגים ג"כ לקרוא את הקללות מעט יותר מהר משאר פרשיות⁴. ויש שנהגו שלא לשנות כלל בקריאת הקללות, אלא קוראים אותן בקול רם כשאר קריאות⁵.

הפסוק (רכב אלקים' לפני עשרת הדברות שאומרים אותו בלחש). ולמעשה, ברוב המקומות אין נוהגים לומר פסוקים אלו בקול, וראה הערה הבאה.

¹ ר' חיים פלאג'י (ספר חיים סימן ט"ו אות ל"ג) כתב, שביטלו מנהג זה משום שנמנעו מלקרות בעבור זה.

ולפי זה לכאורה הדבר תלוי במציאות האם יש חשש לביטול הקריאה ע"י אמירת הפסוקים, ואם בטל החשש לביטול הקריאה על ידי אמירת הפסוקים, יתכן שיש לאומרים. וכמדומה שברוב המקומות אין נוהגים כיום לומר פסוקים אלו.

² המקור לשינוי בקריאת הקללות הוא מהמעשה המובא בגמרא (מגלה ל"א ע"ב): לוי בר בוטי הוה קרי וקא מגמגם (קרא אותן במרומה ובקושי. רש"י) קמיה דרב הונא בארורי (הקללות שבפרשת כי תבוא נקראות ארור, והטעם, משום שפתיחות בלשון ארור, ארור אתה בעיר וארור אתה בשדה וכו'. רבינו מנחם הלכות תפילה פ"ג ה"י), אמר לו אכנפשא (אם רצונך להפסיק פסוק הואיל ואתה קץ בקריאתן. רש"י), לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל שבמשנה תורה פוסק.

ובנוסח מעשה זה מבואר רק שלוי מעצמו קרא בגמגום, ואמר לו רב הונא שמאופן קריאתו מוכח שרוצה להפסיק, ואכן יכול הוא להפסיק כיון שבקללות שבמשנה תורה מותר להפסיק. אבל אין ראיה שצריך לקרוא את הקללות בגמגום כמו שקרא לוי.

אך במדרש (קהלת רבה פרשה ח') מובא המעשה באופן שונה מעט: ר' לוי בן פנטי קרא את ארוריא קדם רבי הונא וגמגם בהון, א"ל אשמע קליך דלית אינון קללות, תוכחת אינון, מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקון בתוכחתו, ע"כ. והיינו שאמר לו שאע"פ שאת הקללות שבספר ויקרא אכן צריך לקרוא באופן שונה משאר קריאות, מ"מ בקללות שבמשנה תורה א"צ לקרוא כן, דלא חשיבי קללות (שו"ת כנסת הגדולה סימן ס"ה).

(ואע"פ שבמעשה המובא במדרש לא מוזכר חילוק בין הקללות דמשנה תורה לקללות דתורת כהנים כמוזכר במעשה המובא בבבלי, וממילא ניתן לבאר שמה שאמר לו אשמע קליך דלית אינון קללות קאי בין על הקללות דמשנה תורה ובין על הקללות דתורת כהנים, בכל זאת נקט רבינו מנחם (שם) שכוונת המדרש ג"כ לחילוק בין הקללות דמשנה תורה לקללות דתורת כהנים, והיינו שאמר לו אשמע קליך דלית אינון קללות, ורק הקללות דתורת כהנים חשיבי קללות. ונראה שמשום שחילוק זה מוזכר במעשה המובא בבבלי, נקטים בפשיטות שזו גם כוונת המדרש, אע"פ שלא מוזכר שם חילוק זה להדיא).

ולגבי אופן השינוי, פירש רש"י שקרא אותן במרומה ובקושי. ונראה שבקושי הכוונה בקול נמוך, וכן משמע גם מזה שאמר לו אשמע קליך, וא"כ זהו מקור המנהג לקרוא את הקללות בקול נמוך משאר קריאות. ואכן כתב רבינו מנחם (שם) שממדרש זה יש סמך למנהגינו שאנו קורין הקללות בגמגום. והובאו דבריו בכסף משנה שם.

³ מנהגים דק"ק וורמיישא (סדר הפרשיות, פרשת בחוקתי), דברי קהילות (עמ' 442), קצור שולחן ערוך (סימן ע"ח סעיף ד'), שולחן הקריאה (מסגרת השולחן פרק י"ד סק"ד), קצות השולחן (בדי השולחן סי' פ"ד).

ובכף החיים (סימן תכ"ח אות ל"ח) כתב שנוהגים לקרוא את התוכחות בקול נמוך, אך לא פירט את הפסוקים בהם מנמיכים את הקול.

⁴ כ"כ הפרי חדש (סימן תכ"ח סק"ג) גבי הקריאות שקוראים בקול נמוך, והועתקו דבריו באחרונים.

⁵ שולחן הקריאה (מסגרת השולחן פרק י"ד סק"ד). ועיין לעיל (הערה י"א) שהובאו דברי הגמרא והמדרש על גמגום בקללות, ובפירוש רש"י שהובא שם שגמגום היינו קריאה במרומה ובקושי.

ובתקון יששכר ערער על מנהג זה, וכתב שמשמעות הפסוק (משלי ג' י"א) 'מוסר יי בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו' היא גם שהשומעים את התוכחות לא יקוצו משמוע קריאתם מהקורא ולמהרו בקריאתם, ולא שימהר הקורא לקרותם, אלא שיקראם בטעמיהם בנחת כמו קריאת כל פרשת ברכות. ועוד פירש, שהקורא לא ימהר קריאתו בהם כמהלך על הקוצים מתי יצא לו מהם, ור"ל תקץ מלשון קוצים. עכ"ד.

⁶ כך נהג האר"י ל" (שער הכוונות, ענין שחרית של שבת). ונראה שתפס לעיקר את נוסח

נוהגים כשמסיימים אחד מחמשה חומשי תורה, שהציבור עומד על רגליו בקריאת פסוק אחרון, ובעל הקריאה מסיים את המילים האחרונות בקול רם ובניגון, והציבור אומרים "חזק חזק ונתחזק" בקול רם ובניגון, ואח"כ חוזר הקורא ואומר כן. ובפשטות אין לעולה לתורה לומר זאת^{טו}. וכל זה רק בעליית האחרון, אך במפטיר קוראים כרגיל, ואין אומרים חזק^{טז}.

❖ דיוקים ודקדוקים ❖

כ"ו ו': **מַחְרִיד** - החי"ת בחטף פתח. ואין לקרוא 'מַחְרִיד' בשווא נח.

חִיָּה - החי"ת בפתח, והיו"ד דגושה, והוא מלשון חית השדה. והקורא 'חִיָּה' בקמץ ורפה^{טז}, משנה משמעות ללשון חיים^{טז} או ללשון מילדת^{טז}.

רָעָה - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'רָאָה' באל"ף^{טז}.

כ"ו ז': **לְחָרֵב** - הלמ"ד בסגול. ואין לקרוא 'לְחָרֵב' בשווא נע^{טז}. וכן הוא להלן (כ"ו ח').

כ"ו ח': **וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מָאָה** - יש להקפיד לגנון את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מָאָה'.

כ"ו ט': **וּפְנִיתִי** - הטעם מלעיל בנו"ן.

וְהִפְרִיתִי, וְהִרְבֵּיתִי, וְהִקִּמַּתִּי - הטעם מלרע בתי"ו.

כ"ו י': **וְאֶכְלֶתֶם יֶשֶׁן נוֹשָׁן** - יש להקפיד לגנון את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְאֶכְלֶתֶם יֶשֶׁן נוֹשָׁן'.

מִפְּנֵי - הפ"א בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (כ"ו י"ז).

כ"ו י"א: **בְּתוֹכְכֶם** - הכ"ף הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'בְּתוֹכְכֶם' בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט^{טז}. וכן הוא להלן (כ"ו י"ב, כ"ה). וכן הוא במ"ם שלהלן (כ"ו י"ג): **קוֹמְמִיזוּ**. ובמ"ם שלהלן (כ"ו י"ד): **וְשָׁמְמוּ**.

וְלֹא־תִגְעַל - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'תִּגְעַל' באל"ף^{טז}. וכן הוא להלן (כ"ו ט"ו). וכן הוא להלן בתיבות: **גְּעַלָּה** (כ"ו ל', מ"ג). **גְּעַלְתִּים** (כ"ו מ"ד).

וְלֹא־תִגְעַל - הגימ"ל בשווא נח. ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא 'תִּגְעַל'. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית^{טז}. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להיזהר בהן בזה: **וְהִתְהַלַּכְתִּי**.

המעשה המובא בבבלי, ולא את הנוסח המובא במדרש, ומהמעשה המובא בבבלי אין ראיה שצריך לקרוא בגמגום (עיין לעיל הערה י"א).

כמו"כ כתב ר' חיים פלאג'י (ספר חיים סימן ט"ז אות ל"ג) לבטל מנהג זה של קריאה בקול נמוך, משום שהעולה בתוכחה מקפיד הרבה, וכשמשיג באופן הקריאה הוא מצטער ומקפיד בדבר מאד, עד שפעמים שמסרב לקרות או רוצה להפסיק באמצע, ולפעמים כועס ומדבר דברים שאינם ראויים, ואל תתמה על ביטול המנהג משום שאם אינו רוצה לקרות בעבור זה יש לבטלו. עכ"ד.

ולכאורה לשיטתו יש להימנע מקריאה בקול נמוך רק אם יש לחשוש לקפידת העולה, אך אם ברור שלא יקפיד בכך, יתכן שעדיף לקרוא בקול נמוך ולא לבטל את המנהג.

^{טז} ואם בעל הקריאה עלה אחרון, לא יחזור אחר הקהל.

^{יז} כתבנו כאן בקצרה את המנהג המקובל, ללא המקורות. א"ה בעתיד יבואר בארוכה ענין זה, מקורו, מנהגיו, אופן אמירתו, ונוסחו המדויק.

^{יח} לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^{יט} כמו בפסוק: וְאֵלֹהֵי חִיָּה אֶלְף שְׁנִים פְּעֻמִּים (קהלת ו' י').

^כ במכלל יופי (שמות א' י"ט) כתב שאפשר לפרש את תיבת 'חִיָּה' כתואר מלשון חיים, וכן אפשר לפרש על דרך שמצינו שחז"ל קראו למילדת חיה, כמו והחיה תנעול את הסנדל (יומא ע"ג ע"ב).

^{כא} בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגיה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול

כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

כב ה"א הידיעה (או אחת מאותיות כל"ב הכוללות בתוכן ה"א הידיעה) מנוקדת בדרך כלל בפתח (כגון: הַשְּׁמִים, בְּפִים), ולפני אותיות הח"ע המנוקדות בקמץ גדול, ה"א הידיעה מנוקדת בסגול (כגון: הַמָּוֶן, הַחֲצֵר, הַעֲרִים, הַעֲשִׂירִי).

וכשבאה אחת מאותיות השימוש כל"ב הכוללת בתוכה ה"א הידיעה לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בסגול (כגון: בְּהָרִים, בְּחִרְבֵּי, בְּחִירִשׁ, בְּחִצִּיָּה, בְּחִתָּן, לְעִירִים), יש להקפיד שישמע שקורא את אות השימוש בסגול, ולא בשווא, שאם אות השימוש בשווא, לא כלולה בה ה"א הידיעה, ויש בזה שינוי משמעות.

וכן להיפך, כאשר באה אחת מאותיות כל"ב לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בשווא (כגון: בְּחִתָּן, בְּעִמִּיָּה, בְּעִשָּׂן), יש להקפיד שלא ישמע שקורא את אות השימוש בסגול, וממילא תהיה כלולה בה ה"א הידיעה.

^{כג} כמבואר בארוכה במאמר החספים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

^{כד} בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגיה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

^{כה} מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מִלֶּדֶת במקום מִלָּאָה, שְׁמוֹן במקום שְׁמֻעוֹן, וְיָגַב במקום וְיָגַת). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה.

וכבר הזהיר על זה ביסוד ושוורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וצוין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידעיש).

תמאסו. זרעכם. והמעיסה. והנשארים. בבהמה. יגאלנה. יגאל.
זרעו. ובהמה.

כ"ו י"ב: תהיו-לי - יש לבטא את הה"א בשווא נח"י. ולא להבליעה ולקרוא 'תיו', או לקרוא 'תהיו' בחיריק הה"א. וכן הוא להלן בתיבות: מהית. יהיו. תהיה. בהשמה. בהיותם. להיות. יהיה.

כ"ו י"ג: עלכם - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

כ"ו ט"ו: להפרכם - הפ"א בשווא נח, והרי"ש בשווא נע. ואין לקרוא 'להפרכם' בסגול ושווא נח.

כ"ו ט"ז: והפקדתי - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע"י, למרות הקושי"ב. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא 'והפקדתי'. או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'והפקד תי'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע. וכן הוא להלן (כ"ו ל): והשמדתי. ולהלן (כ"ו ו"ח): ואבדתם.

עליכם - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אליכם' באל"ף כ"ד. וכן הוא להלן (כ"ו כ"א, כ"ה).

וזרעתם - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא 'וזרתם', או לקרוא 'וזרעתם' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (כ"ו ז): ומעלה. ולהלן (כ"ו ל, ל"ב): מעשר.

כ"ו י"ז: שגאילכם - הנו"ן בשווא נע.

כ"ו י"ט: עזכם - הזי"ן בדגש, והשווא נע.

כ"ו כ"א: עמי - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אמי' באל"ף כ"ד. וכן הוא להלן (כ"ו כ"ג, כ"ו, מ').

לשמע לי - הטעם מלעיל במ"ם, והעי"ן בהעמדה מועטת.

כ"ו כ"ב: והשלחתי - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא 'והשלחתי' בכ"ף.

ושכלה - הכ"ף בדגש, והשווא נע.

כ"ו כ"ה: נקם-בריתי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'נקם בריתי'.

ושלחתי - הטעם מלעיל בלמ"ד.

כ"ו כ"ו: מטה-לחם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מטה לחם'.

ואפו - הטעם מלרע בפ"א.

כ"ו ל': על-פגרי גלולים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'על פגרי גלולים'.

כ"ו ל"א: תרבה - החי"ת בקמץ קטן, והרי"ש בשווא נח.

את-מקדשיכם - הדלי"ת בשווא נע. ואין לקרוא 'מקדשיכם' בקמץ.

כ"ו ל"ד: את-שבתותיך - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

השמה - הה"א בקמץ קטן.

כ"ו ל"ה: בשבתותיכם - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

כ"ו ל"ו: והבאתי - הטעם מלעיל בבי"ת*.

ונסו - הטעם מלרע בסמ"ך.

ונסו מנסת-חבר ונפלו ואין רחף - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'ונפלו', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר* שבתיבות 'מנסת חבר', שאם לא יטעים כראוי ישמע שיפלו למרות שאין להם רודף, בעוד שפירושו שינוסו למרות שאין להם רודף.

כט משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.
ואע"פ שאין הטעם נסוג אחור להברה סגורה (היינו הברה המסתיימת בשווא נח או דגש חזק), כיון שתיבה זו במקורה מוטעמת מלעיל בהברה הסגורה, ורק בגלל וי"ו ההיפוך היא הופכת להיות מוטעמת מלרע, אין תיבה זו נחשבת כמוטעמת מלרע לגמרי, ולכן הטעם נסוג למיקום הטעם המקורי בהברה הסגורה (וכן: וְהִתְקַדַּחְתָּ בֹּזֶה, וְאֶפְקַחְתָּ שָׁם, וְיִשְׁכַּחְתָּהּ בָּהּ, וְעָבַדְתָּ שָׁם).

ל יש כתבי יד המטעמים כאן 'ושלחתי' במתג נוסף אחר הטעם, וכן להלן (כ"ו ל"ו) יש כתבי יד המטעמים 'והבאתי' במתג נוסף אחר הטעם, ומתג זה בא לתיקון הקריאה, והוא מתג רשות שאין חובה לסמנו, ולכן אינו מסומן בכל כתבי היד (וראה עוד אודות מתג זה בספר כתר ארם צובה ניקודו וטעמיו עמ' 189). ומחמת הדמיון שבכתבי היד בין מתג למרכא, יש דפוסים שטעו והדפיסו 'ושלחתי' 'והבאתי' במרכא במקום במתג.

לא בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.
וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים 'היום על לבבך', וזה שלא כדין כי משמע שרק היום יהיו על לבבך ולא מחר. וההטעמה שם היא 'אשר אנכי מצוץ היום על-לבבך' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

כו וה"א זו נהגית כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות 'עמה' 'אתה', וכדומה.

וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב ש'מפיק' הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת 'מפיק' פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ולא כמו בתיבה 'פדהצור' (במדרב א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת 'תהיה'), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: 'גבה', 'גיה', 'ואילו היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וכיון שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון השווא באות ה"א שבסוף תיבה לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: 'בהשמה' (ויקרא כ"ו מ"ג), 'פדהאל' (במדרב ל"ד כ"ח), 'ההפגו' (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד 'פדהאל'. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד 'בהשמה' עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

כו ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

כח הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

כ"ז כ"ד: **לֹאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתָו** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'לֹאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתָו'.

כ"ז כ"ח: מְבַלְאֶשֶׁר-לֹ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְבַלְאֶשֶׁר-לֹ'.

קִדְשֵׁי קִדְשִׁים - יש אומרים שהקו"ף בקמץ קטן^ל. ויש אומרים שהקו"ף בקמץ גדול^ל.

כ"ז כ"ט: יִחָרֵם - יש אומרים שהיו"ד בקמץ קטן^ל, ויש אומרים שהיו"ד בקמץ גדול^ל.

❖ ❖ ❖

כ"ו ל"ו: וְהִנֵּשְׂאֲרִים בָּכֶם / (וְהִנֵּשְׂאֲרִים בָּכֶם)

ברביע – בכתבי היד: ס"א ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ג ס"ד ס"ז ס"ח ס"ט ס' סי"א
ס"ב א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ,
רוו"ה, לטרסיס, גינצבורג^{לח}, קסטור, קורן.^{לט}

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"א ס"ב ס"ז, א"ב. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.

בגרשיים – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ג ס"ד ס"ט
 ס"יז, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א". ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ,
 רו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב הספרים.^{מב}

במקף מקף – בכתיבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"טו ס"טז סי"ז, א"ב א"ה. ~ ובדפוסים:
מק"ג, רא"פ, קסוטו, בריוואר.

כ"ז ט"ז: **משנה** - השי"ן בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (כ"ז כ"ב, כ"ח).

כ"ז י"ז: אִם-מִשְׁנֶת - הַשִּׁי"ן בְּדָגֶשׁ, וְהַשְׁוּא נֶעֱלָה.

לד שדרך האות הקודמת לחטף, להינקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

^{לח} ובגליון ציין שבספר הללי מוטעם 'וְהַנְּשֹׂאִים בָּכֶם' בזקף קטן.

^מ ובתרגום שם מוטעם ברביע (דרך כתבי היד להטעים את התרגום בטעמים בהם מוטעם הפסוק), שלא כנוסח המקרא שבו.

לכ לקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הסגול. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

לָל וְכָבֵד כְּתָב בְּשׁוֹ"ת אֲוָרִים גְּדוֹלִים (לְמוֹד כ', סִימָן ג' בְּדפּו"ח) (לֵאל אֲבֵרָה יִשְׂרָאֵל וְאֵבִי יִצְחָק אֲבִי"ד חֲבֵרוֹ, נֶפֶטֶר תַּצֵּ"א, שׁוֹ"ת זֶה מוֹזֵק עֲמֻמִּים רַבּוֹת בַּחז"א וְבַע"א), שְׁמִי שְׁשִׁינָה וְקָרָא תְּשִׁלְחֵנִי בְּנוֹ"ן רַפָּה בַּמָּקוֹם (תְּשִׁלְחֵנִי בְּנוֹ"ן דְּגוּשָׁה, וְכִיּוּצָא בּוֹזָה, הִרִי שִׁינָה מִשְׁמַעוֹת וַיֵּשׁ לַהֲחִזִּירוֹ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרִ"מ א"ח"א סִימָן קמ"ב סֵעִף א') שְׁבַשְׁנִי מִשְׁמַתָּה הֶעָנָן מִחִזְרֵין אוֹתוֹ). וְהוֹסִיף שֶׁם שֹׁגֵר בְּשׁוֹלְחֵי צִיבּוֹר שְׁלֹא קִדְקוּ לְקָרוֹא בְּדָגֶשׁ. וְהוּבֹא דְבָרָיו בְּכַף הַחִיִּים (סִימָן קמ"ב אוֹת ט').

לד הכלל הוא שאחר מ"ם השימוש בא דגש (משום שמ"ם השימוש היא במקום חזית "פן"), ולכן בא דגש אחר המ"ם, להשלים את הנו"ן והחסרה), וממילא הקורא באן מְשַׁנֵּת' בשו"ן רפה, במקום מְשַׁנֵּת' בשו"ן דגושה, משנה משמעות מלשון 'שנה' עם מ"ם השימוש לפניה, ללשון 'משנה' ללא מ"ם השימוש.

לה על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (דרך חולם להפוך לקמץ כאשר מאריכות המילה והתנועה מותרת) מהשם, כגון בנזן 'מִתְּלֵי' 'קְתִילֵה' 'שׁוּדֵי' 'יִשְׂרָאֵל' (הקמץ הוא קמץ קטן). וכאן היה חולם במקור (בתיבת 'קדש'), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן.

לה שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מ"ב ו' ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להינקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן

במונח מקף – בכתבי היד: ס"ו, א"א א"ג א"ד א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~
ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג^{מב}, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

כ"ז י': **לֹא יִחְלִיפוּ** / (לֹא יִחְלִיפוּ)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ו ט"ח, ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"א ס"ב
סט"ז, א"ד א"ו א"ז א"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, ברויאר.

בזקף קטן – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"י ס"ג ס"ד סט"ו ס"ז, א"א
א"ג^מ. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

כ"ז כ': **לֹא יִנָּאֵל** / לֹא-יִנָּאֵל

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד סט"ו סט"ז, א"א א"ב א"ג א"ד
א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

במקף – בדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן.^{מב}.

כ"ז כ": **אֲשֶׁר-יִבְכֶּר** / (אֲשֶׁר יִבְכֶּר)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ח ס"י ס"ז,
א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מחצית
מהספרים.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ד סט"ו סט"ז, א"א
א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס,
גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מחצית מהספרים.

כ"ז כ"ח: **אֲדִי-כְּלִי-חָרָם** / (אֲדִי כְּלִי-חָרָם)

במקף מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד
ס"ה ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד סט"ו סט"ז, א"ו א"ז. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.
~ וכן הוא בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.

במונח מקף – בכתבי היד: ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ג ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ה א"ח
א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא
בעין הקורא בשם רוב הספרים.

^{מב} ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעים 'ואף'- במקף.

^{מג} בכל כתיבי היד ללא יוצא מן הכלל מוטעים כאן 'לֹא יִנָּאֵל' במרכא טפחא, ובדפוס מק"ג מוטעים בטעות 'לֹא-יִנָּאֵל' במרכא טפחא ובמקף יחדיו (ויו טעות מוכחת, משום שאם חיבת 'לא' מוטעמת במרכא, בהכרח שאינה מוקפת, ואם היא מוקפת בהכרח שאינה מוטעמת במרכא), ובעקבות דפוס מק"ג, הדפיסו בדפוסים שאחריו 'לֹא-יִנָּאֵל' במקף, וכיון שלא יתכן להטעים במרכא יחד עם מקף, שינו הדפוסים והטעימו 'לֹא-יִנָּאֵל' במתג במקום המרכא (וכנראה תיקנו כן משום שמתג דומה למרכא, והניחו המדפיסים שהשגיאה היא בהטעמת מרכא במקום מתג הדומה לו, ולא בהנחת מקף מיותר).

וגם כאן אחת הדוגמאות הבולטות לשיבושים שנכנסו לדפוס ימינו ע"פ הנוסח המשובש של מק"ג. למרות שלהטעמת 'לֹא-יִנָּאֵל' במקף אין שום זכר בכתבי היד, הוטעם כן בטעות בדפוס מק"ג, ובעקבות דפוס מק"ג נכנס והתקבל שיבוש זה בשאר הדפוסים, ואף בחלק מדפוס ימינו. ומכאן ראייה עד כמה צריך לבדוק היטב את הנוסח המדויק בכתבי היד (כמו שעשו ברויאר ועוד), ולא להסתמך רק אחר הנוסח הנפוץ בדפוסים (כמו שעשו מדפיסים אחרים).